

Lärande och Samhälle
Barn-unga-samhälle

Examensarbete i fördjupningsämnet Barndom och lärande

15 högskolepoäng, grundnivå

Lära sig att leka

-En studie om pedagogers syn på lek och Speciella lekgrupper

Learn how to play

-A study of teachers' view of play and Special playgroups

Martina Rundqvist
Elin Leo

Förskollärarexamen 210 hp

Datum: 2018-01-12

Examinator: Joakim Glaser

Handledare: Robin Ekelund

Förord

Genom våra år tillsammans på högskolan (numera universitet) har vi haft många djupa och intressanta diskussioner ihop. Vi har kommit underfund med att vi brinner för samma ämne inom förskolan och att det skulle bli vårt fördjupningsämne i examensarbetet kändes som en självklarhet. Leken i förskolan har för oss en stor betydelse, inte bara för barnens utveckling och lärande utan också för att i leken får barnen möjlighet att använda sin fantasi och kreativitet, göra det som de tycker är lustfyllt, meningsfullt, intressant och spännande. Leken ger upplevelser och kunskaper mening.

Vi gillar båda två att ifrågasätta, påverka och är intresserade av den maktrelation som ofta speglar sig i mötet mellan barnen och pedagoger på förskolan. Därför kändes maktperspektivet som ett givande analysverktyg i vår studie.

Följande arbete har varit en gemensam process hela vägen, både vad det gäller insamling av material, transkribering av materialet och skrivningen av alla delar och innehåll i studien. Vi har ansvarat för alla delar i studien tillsammans då vi skickat texter sinsemellan, diskuterat fram samt gjort ändringar. Därför går det inte riktigt klargöra vem som gjort vad utan studiens alla delar har skrivits gemensamt på ett eller annat sätt.

Tillsammans har vi gått igenom en resa utan dess like. Arbetet har haft sina upp- och nergångar, ibland har allt flutit på bra för att i nästa stund kännas förvirrande och hopplöst. Men tillsammans har vi lyckats komma på ”rätt spår” igen och peppat varandra till att kämpa vidare. Vi har tagit oss igenom detta tillsammans med en stor dos av skratt, sötsaker och givande diskussioner.

Avslutningsvis vill vi tacka pedagogerna som tagit sig tid och ställt upp på våra intervjuer med sina tankar och erfarenheter. Vi vill också tacka vår handledare Robin Ekelund som bidragit genom att läsa vår text ett antal gånger, gett oss värdefulla synpunkter och reflektioner, men också varit lyhörd inför våra egna tankar och förslag. Till sist vill vi också tacka våra familjer som stöttat oss genom denna resa och till kollegor som gett oss betydelsefulla förslag till förbättring. Genom denna studie har nya tankar och idéer väckts som vi tar med oss vidare ut i yrkeslivet.

Sammanfattning

Vårt syfte med denna studie är att undersöka hur de intervjuade pedagogerna arbetar med Speciella lekgrupper i förskolan. Projektet Speciella lekgrupper har etablerat sig på vissa förskolor i olika kommuner. För att få en djupare insikt ville vi härmed ta reda på mer hur pedagogerna generellt ser på leken i förskolan.

Speciella lekgrupper används som ett verktyg där barn ska lära sig leka. Två pedagoger ingår i projektet och kallar sig för leklotsare. Pedagogerna väljer ut en nybörjarlekare med leksvårigheter och fyra så kallade dragarbarn, dessa barn är ”duktiga” lekare och ska fungera som en förebild för nybörjarlekaren. Syftet är att leklotsarna ska lotsa nybörjarlekaren i samspelet med dragarbarnen.

Då vi ville få en fördjupad förståelse samt personliga samtal och åsikter från pedagogerna om deras kunskaper/erfarenheter kring barns lek, barn som inte leker och Speciella lekgrupper valde vi att utgå från en kvalitativ metod. Vi har utgått från semistrukturerade intervjuer där pedagogerna haft möjlighet att ge öppna och välutvecklade svar genom våra frågor och vi har kunnat ställa följdfrågor utifrån deras svar.

Vi har använt oss av Foucaults teori om makt när vi har studerat vår empiri. Resultatet visade att pedagogerna anser att leken är viktig för att barnen ska lära sig samspela och fungera i framtida sammanhang. Även att barn ska lära sig leka för lusten och välbefinnandet lyfts i våra intervjuer. Vårt resultat visade att pedagogerna använder sig av olika strategier när de ska nå sitt mål att nybörjarlekaren ska lära sig leka. Dessa strategier är att: pedagogerna kan välja vilka barn som ska medverka i lekgrupperna, på vilket sätt de närvarar i barns lek, hur de väljer att låta sina observationer vara synliga eller inte och att de filmar sina interaktioner med barnen.

Nyckelord: barn, förskola, lek, lekgrupp

Innehåll

1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrund	8
2.1 Speciella lekgrupper	8
2.2 Vad är lek?	9
3. Tidigare forskning	11
3.1 Tidigare forskning om lek	11
3.2 Tidigare forskning om barn som inte leker	14
3.3 Tidigare forskning om lekgrupper	16
3.4 Sammanfattning av tidigare forskning	17
4. Teoretiskt perspektiv	18
4.1 Foucaults maktteori	18
4.2 Makt i förskolan	19
4.3 Maktperspektivet i vår studie	20
5. Metod	21
5.1 En kvalitativ ansats	21
5.2 Intervjuer	21
5.3 Urval	22
5.4 Genomförande	23
5.5 Etiska överväganden	23
5.6 Analysmetod	24
6. Resultat och analys	25
6.1 Lekens betydelse	25
6.2 God lekare/lekkompetens	26

6.3 Barn som inte leker/nybörjarlekaren.....	27
6.4 Pedagogernas närvaro.....	28
6.5 Lekgruppens framsteg/utveckling.....	32
7. Diskussion/slutsats.....	34
7.1 Lekens betydelse.....	34
7.2 Speciella lekgrupper.....	35
7.3 Metoddiskussion.....	38
7.4 Framtida forskning inom området.....	39
8. Referenser.....	40
Bilaga.....	43

1. Inledning

Det har studerats och forskats mycket kring barns lek och återkommande resultat är hur viktig den är för deras utveckling och lärande.

Vi tror att genom leken utvecklar barnen bland annat sin sociala kompetens och sitt språk. De lär sig resonera, reflektera och tänka logiskt. Även Läroplanen (Lpfö 98/10) lyfter lekens betydelse; "Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande ska präglade verksamheten".

Men att kunna leka och samspela med andra är inte självklart för alla barn. Vi har båda arbetslivserfarenheter från förskolan och träffat på barn i verksamheten som har leksvårigheter. Vi vet att dessa barn behöver extra stöd för att hitta sin förmåga att leka, lära sig de grundläggande lekkunskaperna och att kunna samspela med andra. Kanske har barnet inte utvecklat sin förmåga av ömsesidighet eller turtagning? Eller så förstår inte barnet lekspråkets koder? Anledningarna kan vara många och är olika för olika barn. Vi vill veta mer om hur man stöttar och stärker dessa barn.

Många förskolor har anammat projektet Speciella lekgrupper som har myntats av Anna Löfgren och Maggie Dillner. I dessa grupper ska det finnas med en så kallad nybörjarlekare och några andra barn som uppfattas som "goda lekare" dessa barn kallas inom projektet för "dragarbarn". (Löfgren och Dillner 2013).

Folkman och Svedin (2003) lyfter just lekgrupper i sin bok som en positiv sak för att hjälpa barnen att upptäcka leken och förstå lekens sammanhang. Men lek är något komplext. I leken måste man kunna fantisera samtidigt som den är full av regler. För att överhuvudtaget kunna leka måste man enligt Knutsdotter Olofsson (1992) förhålla sig till verkligheten på lekens plan. Man måste förstå att allt inte är som det ser ut att vara. Hon menar att vissa barn behöver mycket stimulans för att kunna gå in i leken medan andra snabbt kan sätta sig in i lekens medvetartillstånd så att de inre föreställningarna tar över kommandot och barnen dras in i en förunderlig värld. Men är lek något som vi vuxna kan lära barn eller är det något de lär av varandra?

Vi vill undersöka hur pedagoger tänker kring barn som medverkar i lekgrupperna och hur de vägleder nybörjarlekarna i leken. Genom att ta reda på det har vi intervjuat fyra pedagoger

som är leklotsar (två pedagoger per förskola) och en specialpedagog som arbetar med Speciella lekgrupper -projektet där hon fungerar som en handledare till leklotsar.

1.1 Syfte och frågeställningar:

Vårt syfte med denna studie är att undersöka pedagogers förhållningssätt till projektet Speciella lekgrupper. Vi vill härmed ta reda på hur pedagogerna beskriver leken och vad de upplever att leken har för roll för barns utveckling och lärande.

1. Hur beskriver pedagogerna lekens betydelse för barns utveckling och lärande?
2. Hur arbetar pedagogerna med Speciella lekgrupper?

Vi studerar våra frågeställningar utifrån ett maktperspektiv.

2. Bakgrund

I detta kapitel beskrivs bakgrunden till projektet Speciella lekgrupper, som är huvudfokus i denna studie. En del kommuner håller just nu på att implementera detta projekt på vissa förskolor. Projektet varar en viss tid men tanken är att lekgrupperna ska fortsätta vara ett verktyg att använda sig av på förskolorna. Längre ner i detta kapitel belyser vi också olika forskningsperspektiv på lek.

2.1 Speciella lekgrupper

Maggie Dillner och Anna Löfgren (2013) är författarna bakom boken Rätt att leka. I denna bok berättar de om sina bakgrunder och om hur projektet Speciella lekgrupper började. Tillsammans föreläser författarna runt om i hela Sverige kring sin bok Rätt att leka och utbildar och handleder personal inom skola/förskola. Ingår förskolan i projektet får berörd personal stöd och handledning kontinuerligt under terminen.

Dillner och Löfgrens projekt har inspirerats av Pamela Wolfbergs (2014) "integrated playgroups (läs under tidigare forskning). Dillner och Löfgren menar att Speciella lekgrupper är en slags metod som passar sig utmärkt för förskolor. Lekgruppen består av ett barn eventuellt med diagnosen autism (kallad nybörjarlekare) samt fyra så kallade dragarbarn. Författarna menar att alla nybörjarlekare har nytta av lekgrupperna oavsett var på det autistiska spektrumet de befinner sig på. Nybörjarlekarna behöver inte ha någon diagnos alls utan kan endast ha svårigheter med att leka och samspela med andra. Dessa barn som är dragarbarn bör enligt författarna vara goda lekare och kommunikatörer. Pedagogerna kallas för leklotsare i projektet och de bör ha kunskap om både autism och kunskaper om vikten av lek för barns lärande eftersom det är de som ska lotsa alla barnen i det sociala samspelet. Dillner och Löfgren (2013) menar att syftet med Speciella lekgrupper är att nybörjarlekaren får möjlighet att leka med andra utifrån sin egen förmåga, utveckla sitt språk och utöka sin lekrepertoar.

Lek är en föränderlig aktivitet som sker i process med andra och för ett barn med nedsatt förmåga att föreställa sig saker och att läsa av andra behövs andra strategier för att träna på lek (Dillner och Löfgren, *Rätt att leka*, s 7).

När lekgrupperna träffas har de lekgrupp i ett avskilt och utvalt rum två gånger i veckan cirka 20-30 minuter per tillfälle. Tanken är att en av leklotsarna (pedagogerna) ska filma

lekstunden medan den andra pedagogen lotsar i samspelet mellan barnen. Lekarna i lekgrupperna kan variera men bör utgå från barnens intressen.

2.2 Vad är lek?

I detta avsnitt presenterar vi en bakgrund om leken, vad lek är och hur man definierar den, utifrån vad forskare säger.

Birgitta Knutsdotter Olofsson är professor i pedagogik och forskar om barns lek. Hon menar att lek är en mental inställning där man förhåller sig till verkligheten. Det som sägs, görs och det man tänker i leken tolkas inte bokstavligt. Det är inte vad det ser ut att vara, det är lek och ska förklaras utifrån lekens förutsättningar och ändamål. Genom en metakommunikativ signal signalerar man lek till sin omgivning. Exempel på denna signal kan vara genom ögonkontakt, röstläge och hur man betar sig. Knutsdotter Olofsson tar upp några aspekter av vad lek innefattar i sin bok;

- Lek är på riktigt innanför lekramen och på låtsas sedd utifrån
- Man kan göra saker på riktigt under täckmantel av lek
- Man kan göra saker på lek fast det ser ut som på riktigt
- Att leka innebär att man kan förändra världen/verkligheten till något annat än det är tänkt
- Lek är inte bara lek, det är barnens sätt att klara av livet och förstå världen (Knutsdotter Olofsson 2003, s 22).

När barn leker befinner de sig alltså i ett förändrat tillstånd av sitt medvetande där de inre föreställningarna råder över det som händer runt omkring. Detta medvetartillstånd som barnen befinner sig i när de leker beskrivs som en mycket speciell känsla och på detta sätt blir leken avgränsad och inramad. Allt är möjligt i lek menar Knutsdotter Olofsson (2017).

Även Pape (2013) som är förskollärare och författare, tar upp detta förändrade medvetartillstånd i sin bok *Lekfullt samspel*, som barnen befinner sig i när de leker. Hon menar att barn leker för lusten och glädjens skull. Vidare menar hon att leken är den viktigaste uttrycksformen för barn där de får möjlighet att ha inflytande, vara delaktiga och få möjligheter att yttra sig i sina liv.

Pramling Samuelsson och Carlsson (2014) som är professorer inom pedagogik, menar att leken handlar i början om att upptäcka den fysiska världen för att sedan stegvis gå över till att leka rollek. I rolleken använder barnen sitt språk, sin kropp och olika sorts material för att skapa och levandegöra sina erfarenheter, och på så sätt gör de sin värld meningsfull. Genom lek och kamratskap får barn möjlighet att utveckla det de redan vet, öva självkontroll, arbeta i grupp, samverka och kunna vara med andra (ibid).

Lillemyr (2013) som är professor inom pedagogik, lyfter även han samspelet som uppstår i lek. Lillemyr menar att leken är handlingar som uppstått i en social kontext och att dessa handlingar är lösryckta från verkligheten. Barns lek präglas av inre motivation och barnet har själv kontroll över det som händer i leken. Andra viktiga förutsättningar för leken är att barnet har fallenhet, färdigheter och viljan att gå in i leken och att hen kan interagera med andra och klarar av att utveckla leken vidare. Lillemyr lyfter vikten av att teorier bör utvecklas i växelspel mellan pedagogernas observationer av barns lek och erfarenheter av barns lek i praktiken. Vidare menar han att pedagogerna behöver utveckla sin yrkeskompetens genom att sätta sig in i olika teorier kring leken.

Sammanfattningsvis lyfter forskarna det förändrade medvetandet som barn befinner sig i när de leker och att barns lek präglas av en inre motivation. De menar också att leken behöver uppfylla vissa kriterier för att det ska räknas som lek. Barn leker för lusten och glädjens skull men barnet bör ha vissa förutsättningar för att kunna utveckla leken vidare. Vidare tar forskarna upp att genom leken får barnen en möjlighet att utveckla färdigheter som till exempel samspel och att leken är en viktig uttrycksform där barnen har möjlighet för delaktighet och inflytande. De barn som har svårt att förstå leksignaler kan få hjälp av Speciella lekgrupper, där har de möjlighet att utöka sin lekrepertoar.

3. Tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs tidigare forskning inom studiens område lek. Forskningen presenteras först på ett generellt plan om barns lek men mynnar sedan ut i två avgränsade studier om barn som inte leker och Speciella lekgrupper.

För att få en bild över det aktuella forskningsfältet och knyta an till vårt syfte i studien har sökningar gjorts utifrån studiens nyckelord så som *barns lek*, *lek*, *förskola*, *barn som inte leker*, *lekgrupper* och *Speciella grupper*. Vi har valt att avgränsa oss till forskning som gjorts i förskolan efter 2000-talet. Sökningarna efter aktuell forskning har bland annat gjorts i databaser så som ERIC, libsearch, swepub och google scholar. Vi har även använt oss av litteratur (böcker) och avhandlingar.

Vi hittade en hel del forskning om barn och lek som gjorts i tidigare studier. Barn som inte leker och lekgrupper hittade vi dessvärre inte lika mycket om. Områdena känns relativt utforskade. Speciella lekgrupper är förhållandevis nytt i förskolan och kan vara en bidragande faktor att vi inte hittade så mycket om det. Den forskning som beskrivs nedan täcker inte all forskning som vi hittat och som gjorts inom området.

Vi avslutar kapitlet med en summering och diskussion kring den tidigare forskningen.

3.1 Tidigare forskning om lek

Charlotte Tullgren (universitetslektor i pedagogik) har i sin avhandling studerat leken i förskolan med fokus på det som händer i leken när pedagogerna deltar. Tullgren har studerat detta ur ett maktperspektiv där Foucaults teori om makt stått i centrum. Syftet med studien var att belysa förskolan som arena för politisk styrning där leken utgör ett redskap i denna styrning. Hon har gjort en kvalitativ studie där hon observerat genom videofilmning på tre olika förskolor i leken.

Genom sin analys kom Tullgren (2003) bland annat fram till att det som blir föremål för styrning kan delas in i tre teman; att barnen leker, vad barnen leker och hur barnen leker. Pedagogerna uppmuntrar barnen till att vara fria och aktiva lekare och att ha ett meningsfullt innehåll i sina lekar. Lekar som innehåller obehag och/eller olagligheter styrs bort och ersätts med nyttigt och trevligt innehåll som anses vara normen för ”goda lekar”. Kaoslekar får litet

utrymme där pedagogerna deltar, istället prioriteras familjelek där matlagning är en önskvärd lek hos pedagogerna. Barnen tränas att kommunicera med varandra på ett ”bra” och önskvärt sätt och uppmuntras till att tala och ge/visa uttryck för sina känslor. Barnens sätt att leka blir föremål för styrning. De regleras mot det som anses vara normen av ”dugliga samhällsmedborgare”. Barnen styrs bort från det som inte är önskvärt i leken mot något som istället uppfattas som positivt (Tullgren 2003).

Ingrid Engdahl som är universitetslektor/docent i barn- och ungdomsvetenskap, har gjort en etnografisk studie om yngre barns lek. Hon har observerat de yngre barnens interaktion och kommunikation under den fria leken. I sin analys kommer hon bland annat fram till att de allra yngsta barnen (1-2 åringarna) vände sig i liten utsträckning till pedagogerna under leken utan istället mer till varandra. Hon fann också barn som var deltagande i leken men som hade en passiv position/stod lite bredvid. När hon studerade närmre såg hon att barnen deltog i leken utan att vara aktiva.

I leken hos de yngsta barnen såg Engdahl också strategiska lekinbjudningar, förhandlingar barnen emellan i leken och hur de genom leken skaffade vänner genom att hälsa på varandra, bjuda in och hjälpa varandra (Engdahl 2011).

Engdahl (2017) diskuterar i sin föreläsning om lek i förhållande till undervisning. Hon ställer sig frågan om den lekande pedagogen undervisar? Riskerar leken att slukas upp när skollagen kräver att förskolan ska bedriva undervisning? Engdahl menar att man kan ha en medveten process och organisera lek som syftar till utveckling och lärande men att man inte får glömma den fria barninitierade leken där barnen får möjlighet att styra och leka fritt. Eidevald är docent i barn- och ungdomsvetenskap med inriktning förskoledidaktik och arbetar både med utbildning och forskning. Han föreläser på samma föreläsning som Engdahl (2017) och fyller i att all lek inte ska vara undervisning utan det måste också finnas utrymme för lek som inte är målstyrd. Leken är ett kunskapsinnehåll i sig, att lära sig leka. Hur kan man undervisa barnen så de får en lekkompetens, frågar sig Eidevald (ibid).

Annica Löfdahl är professor i pedagogiskt arbete och vetenskaplig ledare för centrumbildningen Utbildningsvetenskapliga studier av Barn och Barndom vid Karlstads universitet. Hon är förskollärare i botten och forskar om förskola, barns lek och kamratkulturer. Löfdahl (2004) har gjort en studie där hon studerat två olika barngruppers ”fria lekar”, främst 3-6 åringarnas. Fokus har varit att synliggöra relationen mellan deras

lekhandlingar och dess omgivning. Löfdahl har genom sin etnografiska studie försökt förstå vad barnen gör när de leker och försökt känna igen lekmönster och sociala strukturer i barngruppen. Löfdahl har särskilt intresserat sig för barnens gemensamma lekar och fokus för observationerna har varit att analysera och tolka innehållet som finns i lekarna, hur innehållet kommer till och hur relationerna mellan barn och omgivning tar sig uttryck i barns lekar.

Löfdahl har i sitt resultat funnit två övergripande teman i barnens lekar; tema överlevnad samt tema hegemonier. Temat överlevnad innefattar tre underrubriker/teman; *Bemästra problem, lämna och lämnas* och *spänning och äventyr*. Löfdahl tolkar det som att barnen ställer olika livsfrågor i leken kring dessa teman som de får möjlighet att bearbeta och skapa mening kring i leken. Löfdahl har genom sin analys av temat överlevnad bland annat kommit fram till att barnen använder sina erfarenheter i leken och blandar med andras erfarenheter som blir ett nyskapande innehåll i lekarna (ibid).

Temat hegemonier har också tre underrubriker/teman; *stor och liten, makt och maktlöshet* samt *rätt och fel*. Dessa teman såg hon oftast i familjelekar där barnen prövade olika roller så som bebis/vuxen eller t.ex. en storasyster som bestämmer över sina syskon och kungar som bestämmer över prinsar och prinsessor (makt). Temat makt och maktlöshet leks oftast av flickorna och leken brukar bestå av vuxna som utövar makt mot barn som måste lyda eller förhålla sig till det som eftersträvas, men som kan lyckas lura de vuxna och vända på maktförhållandena.

Löfdahl (2004) finner i sina resultat att barnen uttrycker förståelse för auktoritetförhållande som de möter i sin vardag, att det finns någon som bestämmer och att det finns regler man måste följa. I leken får barnen möjlighet att pröva på saker som är förbjudna i verkligheten, var gränserna går och vad konsekvenserna blir av deras handlande. Det handlar om att synliggöra och medvetandegöra maktförhållande som finns. I leken blir detta synligt och kan bidra till förändring gällande makt och dominans i barnens vardag.

Löfdahl menar att genom leken utvecklar barnen sin fantasi och kan på så sätt utveckla lekens handling. Barnen utvecklas tillsammans i gemenskapen genom att kommunicera med varandra (Löfdahl 2004).

3.2 Tidigare forskning om barn som inte leker

Marie-Louise Folkman är legitimerad psykolog med specialistbehörighet i pedagogisk psykologi med lång erfarenhet som psykolog i förskolan. Eva Svedin är specialpedagog och fil. kand. och har lång erfarenhet som handledare av personal i förskolan.

Folkman och Svedin (2003) har gjort ett utvecklingsarbete/lekprojekt under ett år med fokus på barn som inte leker. De, tillsammans med sex arbetslag gjorde observationer och reflektioner för att söka svar på vad som behövdes och vad som väckte barnens lust till lek och socialt samspel. Vilket stöd behövdes för att barnen skulle utveckla sin lekförmåga?

Folkman och Svedin fann i sitt resultat att de vuxnas närvaro, barnens självuppfattning, känslan för lek, samvaro och kamratskap, lekrum och lekro var nödvändiga delar för barns framväxt av lekförmågan. Alla dessa bitar behövs enligt dem för att barnens sociala lek ska utvecklas.

Folkman och Svedin menar att första steget till att barn ska delta i den sociala leken är att skapa en trygg anknytning till de vuxna, det är i själva relationen till de vuxna som den sociala leken växer fram. När den relationen finns hittar barnet så småningom lust att samspela och leka med andra barn. Barnen som inte lekte behövde trygga, närvarande pedagoger som kunde vaka över det som hände och för att förhindra konflikter mellan barnen. Att vara kvar i leken tillsammans med barnen blir som ett skydd för barnen och kan stilla deras oro. De upptäckte i studien att vuxnas närvaro och vägledning var nödvändig för många av barnen för att det skulle bli någon lek överhuvudtaget. För att barnen ska börja leka krävs också att de känner sig sedda och att pedagogerna försöker stärka barnens självbild genom att visa ”jag finns här för dig”, ge ögonkontakt och bli sedda med ”goda ögon”.

När det gäller barn som inte leker är det viktigt att utgå från barnens lust och intresse i leken, att välja lekar som ger barnet en nyfikenhet och mening. Annars kan det få motsatt effekt; att barnet drar sig mer undan om de känner krav och att det inte känns lustfyllt och givande för dem. Förmågan att leka bygger både på barnens egen drivkraft men också på pedagogerna som ska inspirera, vägleda dem genom leken och skapa förutsättningar (Folkman och Svedin 2003)

Anna Hellberg (2015) som arbetar som psykolog betonar också vikten av barnens anknytning till de vuxna och menar att pedagogerna bör vara närvarande och stötta de barn som inte förstår

lekens koder. Vidare menar Hellberg att i den fria leken är det ett utmärkt tillfälle att observera var barnen befinner sig i sin lekförmåga och vart de är på väg i sin utveckling. Hon tar också upp i sin bok att man som pedagog kanske har för höga förväntningar på barnens lekförmåga och att ett barn kanske inte klarar av en viss lek för hen är i en annan fas i lekens utveckling. För att funktionsnedsatta barn (barn med ADHD, autism till exempel) ska ha möjlighet till social lek och samspel med andra barn krävs ännu större aktivt stöd och en lyhördhet hos pedagogerna. Fokus är att försöka hitta tillvägagångssätt för att främja lek och samspel med andra barn med hänsyn till barnets specifika behov. Genom observation av gruppens lekprocesser kan man få syn på hur man kan underlätta för barnet att delta i leken, eliminera hinder istället för att bygga upp leken och samspelet utifrån barnets särskilda behov (ibid)

Pape (2013) tar upp en aspekt om man saknar lekkompetens som vuxen och kunskap om barns lek kan det bidra till att det blir svårare för barn att komma i leken. Pape betonar även hon precis som ovanstående författare vikten av pedagoger som är närvarande och tillgängliga i leken (ibid).

Birgitta Knutsdotter Olofsson som vi nämnde i vårt bakgrundskapitel tar upp några exempel på varför barnet inte leker; det kan vara att barnet inte förstår leksignalen och att barnet har svårt att skilja på lek och verklighet (2003). Ett annat exempel kan vara att barnet har en bristande social kompetens och inte förstår de sociala lekreglerna som finns med, så som samförstånd, turtagning och ömsesidighet (ibid).

Knutsdotter Olofsson menar att trygghet och närhet till vuxna är nyckeln till barns förmåga att leka och att det är vuxnas ansvar att se till att alla barn får leka. Genom att delta i leken tillsammans med barnen kan man som vuxen garantera barnen skydd och stöd. Hon tar också upp att träna barn i rollek har visat sig minska asocialt beteende hos barn (ibid).

Det är inte bara barnen som har en roll i leken utan flera av författarna betonar de vuxnas ansvar och närvaro när det kommer till barns lek. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att leken inte uppstår av sig själv, den behöver stimulans och näring. Det behövs vuxna som talar lekens språk, som är barnens språk och barn behöver vuxna som lever sig in och deltar i deras lekar. Genom att bevara harmonin i leken kan leken fortskrida och utvecklas. När barn leker själva brukar det inte uppstå något problem. Barn behöver ibland få leka ensamma i låtsasvärlden och få njuta av det som man vill ska hända i leken. Att leka tillsammans med andra innebär att man måste ta hänsyn till varandra och viljor och idéer måste integreras. Lekens harmoni störs av

maktkamp, övergrepp, översitteri och ojämlikhet. För att bibehålla harmonin i leken måste de sociala lekreglerna finnas och brukas enligt Knutsdotter Olofsson (2003). Dessa är; *samförstånd*, *ömsesidighet* och *turtagande*. Dessa regler lär sig barn i den tidiga leken med vuxna och finslipas sedan i social samlek med andra barn (ibid).

Även Pape (2013) betonar vikten av närvarande vuxna i barns lek. Genom att anordna lekfulla samspel mellan barnen samt vuxna-barn ökar man barnens möjligheter att delta i leken. Hon menar att man som pedagog inte bör säga nej och ha för mycket regler hela tiden kring leken då det begränsar barnens möjligheter till lek.

Pape (2013) betonar precis som Knutsdotter Olofsson (2003), denna balansgång att man ibland som pedagog bör hålla sig i bakgrunden av barnens lek och gå in i leken med ödmjukhet. Om vi som vuxna är med i barnens lek och avbryter den genom att hjälpa annat barn, svara i telefon osv, finns risken att leken inte längre finns kvar.

3.3 Tidigare forskning om lekgrupper

Pamela Wolfberg är professor i specialpedagogik vid Autism Spectrum Program i San Fransisco. Det är Wolfberg som är grundare till The Autism institute on peer socialization and Play. Hon har skapat IPG som står för integrated playgroups, en modell som har till syfte att stärka barn med autismspektrum vad gäller deras sociala förmågor, kommunikation och fantasi och lek. Det är denna modell som Löfgren och Dillner (2013) inspirerats av i sitt projekt Speciella lekgrupper. Wolfberg är inspirerad av Vygotskijs den proximala utvecklingszonen för att tydliggöra hur leken gynnar dessa barn inom autismspektrum.

Wolfberg (2014) har studerat och arbetat med integrated playgroups sedan 80-talet. Lekgrupperna bestod av två barn inom autismspektrum (nybörjarlekare) och tre typiska, så kallade "expertlekare". Dessa barn beskrivs som dragarbarn i projektet Speciella lekgrupper (Löfgren och Dillner 2013). Med i gruppen fanns även en IPG-ledare och en assistent som filmade. Ledaren ledde leken och presenterade lekmaterialen. Två dagar i veckan under 12 veckor träffades lekgrupperna. Gruppen hade en tydlig start- och avslutnings ritual och varade under minst 40 minuter.

Resultatet av Wolfbergs studier visade att barnen med autism, de så kallade nybörjarlekarna, utvecklade både sina sociala lekfärdigheter och sin förmåga att kommunicera genom lekgrupperna. Även de "typiska" barnen visade vinster i utvecklingen i form av större

självkänsla, medvetenhet, empati och större acceptans av att barn kan vara olika. Både nybörjarlekarna och expertlekarna bildade ömsesidiga vänskapsrelationer genom lekgrupperna (Wolfberg, DeWitt, Young, Nguyen, 2014)

3.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Det har gjorts studier som handlar om innehållet i barnens lekar där maktperspektivet tas upp och varit centralt i resultaten. Å ena sidan handlar det om pedagoger som utövar makt över barnens lekar, vilka lekar som anses vara ”goda” och hur oönskade lekar styrs bort. En annan studie handlar om barnen som själva prövar att utöva makt i sina lekar som de kopplar till det som de är med om i livet. Maktförhållandena syns i barnens lekar.

En studie har fokuserat mer på interaktion och kommunikation i barnens lekar och inte så mycket kring innehållet utan mer själva samspelet barnen emellan. I resultatet beskrivs hur de yngsta barnen tog lekkontakt genom att hälsa på varandra, bjuda in och hjälpa varandra. Barnen i studien vände sig mer till varandra än till pedagogerna i leken.

Leken kan användas som undervisning, målstyrda handlingar från vuxna men leken bör också rymma barninitierad lek som är fri och som de får styra över.

Några andra studier har inriktat sig mer på barn som inte leker och vad man kan göra för att locka barnen till lek och socialt samspel med andra. Resultat som framkom genom dessa studier var bland annat vikten av närvarande pedagoger, miljön, lustfylldheten hos barnen och att lekgrupper gav goda resultat för barn som hade sociala leksvårigheter.

Ett tidigare forskningsfält inom studiens område har nu presenterats. Dessa tidigare forskningsstudier kommer vi att använda som en grund och inspiration för vår studie där vi knyter an, diskuterar och tar hjälp av studierna och det teoretiska ramverket när vi analyserar vår empiri. Exempelvis kommer Tullgrens maktperspektiv i hennes studie (2003) ge oss hjälp hur vi kan tolka vår empiri eftersom vi analyserar utifrån samma teoretiska ramverk som hon gjort. Wolfbergs (2014) studie om lekgrupper kommer vi att jämföra med vår studie, framkommer samma resultat? Folkman & Svedin (2003) anser att lekgrupper är främjande för barn som inte leker, anser våra informanter också det?

Med vår studie vill vi bidra till ytterligare kunskap inom området genom att göra kvalitativa intervjuer med erfarna pedagoger och se området utifrån ett maktperspektiv.

4. Teoretiskt perspektiv

I detta kapitel följer en presentation av vilket teoretiskt perspektiv och vilka begrepp vi valt att använda som analysverktyg för att kunna tolka och förstå studiens empiri.

Vi har i denna studie valt att titta på leken och lekgrupperna utifrån Foucaults resonemang om makt och disciplin. I detta avsnitt beskriver vi Foucaults tankar utifrån hans egen bok, *Övervakning och straff* (2003) och även Nilssons (2008) tolkning av Foucault. Då Foucaults teorier inte ursprungligen riktade sig till förskolan stöttar vi oss även av forskare som gjort studier utifrån Foucaults maktperspektiv i förskolan (Tullgren 2004 och Rantala 2016).

Kapitlet avslutas med ett stycke där vi beskriver hur vi kommer använda Foucaults tankar och begrepp i vår studie.

4.1 Foucaults maktteori

Michel Foucault (1926-1984) var en fransk filosof och idéhistoriker som inriktade sig särskilt på psykologi och sociologi. Han anses vara en av den största och framstående tänkaren genom 1900-talet (Nilsson 2008). Foucault ville inte att makt endast skulle framställas som något negativt utan menade att makt är produktiv, den producerar en verklighet. Den produktiva makten vill framkalla nytta ur medborgaren och skapa människor som är självstyrande (Foucault 2003).

Centralt i Foucault tankar kring makt är att makt är en relation och en aktivitet. Man kan inte besitta eller äga makt utan att utöva den. Alltså kan makten aldrig vara latent utan den finns endast som utövad makt. Vidare menar Foucault att makt är något som cirkulerar, den finns aldrig här eller där, i någons ägo utan den omformas och löses upp (Nilsson 2008). Enligt Foucault (2003) omfattar alla relationer maktutövning och han menar att makt verkar i och igenom interaktionen människor emellan.

Den disciplinära makten är enligt Foucault en makt som har till huvuduppgift att dressera, att inpränta vanor för att individen ska bli mer effektiv. Han menar att disciplinen framställer individer. Disciplinen har som funktion att korrigera felstegen. Foucault lyfte fram att det finns flera tekniker för att disciplinera. Exempel på dessa är *övervakning*, *individualisering*, *homogenisering* (Foucault 2003).

Disciplinen behöver en arkitektur för kontroll. Här har Foucault lånat Benthams begrepp *Panoptikon* som är en metafor som Foucault använder för att beskriva den disciplinära övervakningen. Panoptikon var Benthams arkitektoniska idé om hur fängelser kunde se ut. Cellerna byggdes i en cirkel och i mitten fanns ett vaktorn så övervakaren kunde se in i varje cell utan att fångarna visste när de var övervakade. Med denna metafor vill Foucault illustrera den disciplinära övervakning som kanske inte individerna alltid ser men är medvetna om att den finns. Övervakning är alltså en form av disciplinering som medför normalisering. Foucault menar att det inte är förvånande att fängelser liknar just sjukhus, fabriker och skolor. Panoptikon möjliggör experiment med människor och även analys av de förändringar man kan upptäcka hos dem. Med panoptikon blir individerna medvetna om att de när som helst kan vara övervakade vilket leder till självgående kontroll och att individerna kontrollerar och disciplinerar sig själv-självdisciplinering (Foucault 2003).

Normalitet eller norm kan definieras som det vanliga och oftast förekommande, men också utifrån de föreställningar, etiska och moraliska, man har av hur något bör vara (Börjesson och Palmblad 2003). Den normaliserade makten verkar enligt Foucault för homogenitet. Alla ska styras mot att tillhöra det homogena eftersom det är det normala som är regeln. Enligt Foucault individualiserar den normaliserade makten då den möjliggör att man kan mäta avvikelserna, bestämma nivåerna, fastslå specialiteterna och då dra nytta av olikheterna och anpassa dem efter varandra.

4.2 Makt i förskolan

Två författare som använt sig av Foucaults tankar i sina studier är Rantala (2016) och Tullgren (2003) som vi presenterat tidigare under tidigare forskning. Rantala är universitetslektor och har skrivit en avhandling om fostran i förskolan. Hon har i sin avhandling använt maktteorin som ett verktyg för att förstå hur den fungerar i fostranssituationer i förskolan. Rantala menar att relationen mellan pedagoger och barn är något mer än bara hierarkisk ordnad. Makten verkar i deras relation och när den går igenom pedagogen kan detta få konsekvenser hur barnen fungerar i en social grupp och vilket utrymme barn får i förskolan. Makt är alltså något som konstrueras och reproduceras av både pedagoger och barn (Rantala 2016).

Vidare menar Rantala att pedagogerna i förskolan kan användas som maktens redskap och att det är normer som styr vad de vuxna vägleder barnen emot. Pedagogerna försöker vägleda

barnen mot det homogena genom normalisering. Rantala lyfter även begreppet självtekniker i sin avhandling som innebär att individen förväntas skapa kunskaper om sig själv och styra sina handlingar (ibid).

Även Tullgren (2003) tar i sin avhandling upp hur pedagogerna i förskolan vägleder och "åtgärdar" barnen för de ska passa in och följa normen. Hon hävdar att pedagoger värderar barns sätt att leka utifrån det som uppfattas som normalt för barn. De barn som avviker från detta kan uppfattas ha någon form av brist antingen i sin personlighet eller i sin utveckling som leder till att barnet ha svårigheter i leken. Tullgren hänvisar till pedagogerna i sin studie som påpekade att anledningen till detta var att barnet är blygt eller inte hänger med i lekens omväxlingar. Dessa svårigheter anses behövas åtgärdas för att barnet ska kunna delta i leken på ett "normalt" sätt. Om inte barnet på grund av sina svårigheter inte kan delta i leken riskerar det att hamna utanför lekens goda effekter på barns utveckling och lärande. Tullgren menar om man är ett barn som inte leker på "rätt" sätt innebär detta att man kan få sin person granskad och sin personlighet korrigerad. Tullgren påpekar i sin studie att pedagogerna korrigerar leken efter rådande normer. Syftet är att humanisera leken och gruppen av barn. Hon lyfter också att det finns normer om vad som är en god lek i förskolan. Familjelekar är en så kallad "god lek" och dessa uppmuntras av pedagogerna i hennes studie medan vilda och stökiga lekar inte lever upp till normen (ibid).

4.3 Maktperspektivet i vår studie

Genom vår intervjustudie har vi kommit fram till att lekgrupperna präglas av relationer mellan olika parter. Dessa relationer existerar bland pedagogerna och barnen. Enligt Foucault (2003) omfattar alla relationer maktutövning och han menar att makt verkar i och igenom interaktionen människor emellan. Extra tydlig blir makten i relationer där en av individerna försöker påverka den andra till ett visst beteende.

Syftet i vår uppsats, att undersöka pedagogers förhållningssätt till projektet Speciella lekgrupper, strävade vi att nå genom intervjuer med pedagoger och specialpedagog. I svaren på dessa intervjuer tycker vi oss hitta paralleller till begrepp som disciplinering, individualisering, normalisering och panoptikon, begrepp som Foucault fördjupar sig i. Vi vill använda Foucaults verktyg (begrepp) för att problematisera och kritiskt granska lekgrupperna och samspelet mellan lekgrupperna och pedagogerna.

5. Metod

I detta kapitel lyfter vi fram vilka överväganden vi gjort inför vårt val av metod som ligger till grund för att få svar på våra frågeställningar. Vi beskriver och motiverar den intervjumetod som vi använt i studien samt förklarar hur vi genomfört den. Vilka urval och etiska övervägande vi gjort kommer också att presenteras i detta kapitel.

5.1 En kvalitativ ansats

Vi har valt att göra en studie med kvalitativ ansats. Alvehus (2013) tar upp i sin bok att kvalitativ metod visar intresse för innebörder, meningar och samband. Man går mer in på djupet och söker sammanhang med en kvalitativ metod (Eliasson 2013).

Då vi ville få en fördjupad förståelse, personliga samtal och åsikter från pedagogerna om deras kunskaper/erfarenheter kring barns lek, barn som inte leker och speciella lekgrupper valde vi att utgå från en kvalitativ metod. Denna metod ansåg vi passade bäst in på vår studie och dess syfte.

Vi har utgått från abduktiv ansats i vår studie vilket innebär att vi har under processens gång växlat mellan insamlad empiri och teori (Alvehus 2013). Vårt empiriska material har korrigerats med teori och begrepp för att hitta mönster och passa in i det insamlade materialet och dess projekt.

5.2 Intervjuer

Vi har utgått från semistrukturerade intervjuer där pedagogerna haft möjlighet att ge öppna och välutvecklade svar genom våra frågor och vi har kunnat ställa följdfrågor utifrån deras svar. Alla intervjufrågor finns med som en bilaga längst bak i denna uppsats. Vi har inte ställt frågorna i ordning utan tagit de utifrån samtalets process. Alvehus (2013) menar att intervjuer är en av de främsta och vanligaste metoderna för att närma sig en persons upplevelser och åsikter. Han förklarar också att semistrukturerade intervjuer innebär att respondenterna har större möjlighet att påverka samtalets innehåll och att intervjuaren måste vara lyhörd för att kunna ställa följdfrågor, vilket vi gjorde i våra intervjuer. Under samtalet styr den som intervjuar in sig på ämnen som är förutbestämt, (Dalen 2015), i detta fall barns lek, barn som inte leker och Speciella lekgrupper.

Vi har först intervjuat en specialpedagog som medverkar i projektet Speciella lekgrupper. Därefter har vi intervjuat fyra pedagoger som är leklotsar i projektet på två olika förskolor. Tre av pedagogerna är förskollärare och den fjärde pedagogen är utbildad lärare. Vi har valt att göra intervjuerna med leklotsarna i par (två pedagoger samtidigt). Detta med syfte och förhoppning att skapa trygghet, dynamik och samspel i samtalet mellan pedagogerna, och för att det skulle utvecklas till djupare diskussion pedagogerna emellan. I en parintervju kan två informanter hjälpa varandra att få intervjupersonen att förstå och turas om att berätta om deras upplevelser (Thomsson 2002). Vidare menar Thomsson att intervjudeltagarna hamnar i en maktposition i förhållande till intervjuaren när de är två, vilket kan vara positivt. Specialpedagogen intervjuade vi först, och ensam för att få en fördjupad förståelse kring projektet Speciella lekgrupper som hon handleder leklotsarna i (två av de intervjuade pedagogerna).

På intervju nummer två med två av leklotsarna fick de våra intervjufrågor i förväg då de bad om dem. I våra andra två intervjuer hade pedagogerna inte fått frågorna i förhand utan kom till intervjun ”oförberedda” för vilka frågor vi skulle ställa.

5.3 Urval

Vi har valt att intervjua en specialpedagog som är handledare till projektet Speciella lekgrupper, bland annat för att få en bild av projektet och dess syfte. Pedagogerna som vi intervjuat har valts ut eftersom de är leklotsar i Speciella lekgrupper. Detta kan ses som strategiska urval där man letar upp personer som har erfarenheter och förhåller sig till de frågor som man vill studera (Alvehus 2013). Intervjupersonerna valdes alltså ut med anledning av deras kunskaper och erfarenheter kring ämnet som representerade vårt projektområde och våra frågor.

Det finns flera förskolor som medverkar i Speciella lekgrupper men vi skickade ut ett mail till tre olika förskolor med en förfrågan om de ville medverka och alla tre ville ställa upp. På grund av den knappa tiden för arbetet fick vi dessvärre välja ut två förskolor istället för tre. Vi valde två förskolor från olika rektorsområde med olika chefer för att se om vi fick olika tolkningar av projektet. Detta kan också ses som strategiska urval.

5.4 Genomförande

Intervjun med specialpedagogen tog cirka en timme och de andra två parintervjuerna varade cirka 45 minuter per intervju. De semistrukturerade intervjuerna spelades in med hjälp av mobiltelefon samt diktafon för att få med informanternas egna ord och tolkningar och för att lättare kunna gå tillbaka till det insamlade materialet, lyssna och analysera. Thomsson (2002) beskriver i sin bok att för att få informanternas hela berättelser behövs bandspelare (diktafon) då man som intervjuare inte hinner få ner allt i skrift och för att kunna använda till analysen.

Vi deltog båda två studenter på samtliga intervjuer och turades om vem som intervjuade och vem som antecknade eventuella frågor/funderingar som dök upp under samtalet. Intervjuerna utfördes på pedagogernas respektive arbetsplats (förskola) i ett enskilt rum utan barn och andra vuxna i närheten.

5.5 Etiska överväganden

Under vår studie har vi förhållit oss till Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet 2002).

Vi har tillämpat *informationskravet* på så sätt att vi har lämnat ut information om vår studie till de som deltar (de pedagoger vi intervjuat). Där har vi beskrivit vad studien handlar om och dess syfte samt information om att empirin endast kommer att användas till denna specifika studie (*nyttjandekravet*) och kommer därefter att raderas.

En samtyckesblankett skickades till pedagogerna enligt *samtyckeskravet* som de fick skriva under där det stod att deras medverkan är frivillig och att de kan avbryta sin medverkan i studien om och när de vill, samt att de är helt anonyma i studien (*konfidentialitetskravet*). Inga namn används eller andra uppgifter som kan kopplas till personer som deltagit i vår studie. Vi har valt att använda ordet "hen" genomgående i vår analys och citaten, även om pedagogerna anger annat. Detta gör vi för att anonymisera barnen och informanterna i studien. Vi har också ändrat eller lagt till enstaka ord i citaten för att lättare få en språklig förståelse utan att det påverkat innebörden i vad informanterna säger.

5.6 Analyismetod

Vårt insamlade material från intervjuerna transkriberades genom att vi skrev ner bokstavligen det som sades för att sedan börja analysera. Vi började att analysera redan efter de två första intervjuerna, intervjun med specialpedagogen samt den första parintervjun med två av leklotsarna. Detta för att hitta intressanta delar och för att kunna skapa nya frågor till den sista parintervjun med rätt riktning till det som vi fann intressant och ville veta mer om och som vi kunde koppla till vår studie och dess syfte samt frågor.

När alla intervjuer var gjorda och transkriberade, bearbetade vi vårt material genom att hitta återkommande ämnen/”teman” i empirin (dessa teman presenteras i nästa kapitel: resultatet). Vi delade upp empirin i olika delar och ämnen utifrån våra frågor och återkommande svar från pedagogerna för att skapa struktur och en röd tråd i studien. Vi letade efter mönster och samband men också variationer och skillnader i deras svar. Alvehus (2013) menar att man sorterar (tematiserar) sitt material med ett visst syfte som är viktigt för ens uppsats men att man inte ska göra det alltför tidigt utan vända och vrida på materialet på olika sätt innan man bestämmer sig för vilka tema man ska använda sig av.

Intervjuerna tolkas utifrån det teoretiska perspektiv och de begrepp som vi tidigare nämnt under kapitlet; *teoretiskt perspektiv*.

6. Resultat och Analys

Detta kapitel kommer redovisas utifrån de fem teman som vi fann genom vår analysmetod utifrån vår insamlade empiri. Dessa fem teman är följande: *Lekens betydelse, god lekare/lekkompetens, barn som inte leker, närvarande pedagoger samt lekgruppens framsteg.*

6.1 Lekens betydelse

Genomgående i de intervjuer vi genomfört är vikten av att leken får ta stor plats i förskolans verksamhet. Både specialpedagogen och övriga pedagoger diskuterar i våra intervjuer att genom leken utvecklar barnen sin sociala kompetens vilket är viktigt för hur barnen ska fungera i vidare sammanhang i livet. När vi frågar pedagogerna i våra intervjuer om *varför* det är viktigt att barn kan leka är det just begreppet *samspel* som är återkommande och att detta är något man lär sig genom leken. Vi tolkar det som att detta är kopplingen mellan lek och lärande, att barnen får med sig egenskaper som socialt samspel genom leken.

Leken är det elementära, grundläggande, har du inte leken kan du inte samspela med andra om det vanliga dagliga. Saknar du samspelet så blir det jobbigare när du kommer upp i skolan (intervju 171206)

Informanten i denna intervju menar att samspelet behövs läras i leken redan i förskolan för att det lättare ska fungera senare i skolan och i framtida sammanhang. I en annan intervju får vi höra samma tanke men med andra ord:

Jag tror det är viktigt att barn kan samspela med andra för framtiden, både i skola och så...att man har med sig det i bagaget (intervju 171129)

Normen är att barn ska kunna samspela med andra för att senare i livet fungera som en ”god samhällsmedborgare”. Pedagogerna i vår studie värderar leken högt och menar att leken är något som behövs stimuleras och underhållas. Pedagogerna i förskolan har ett ansvar för att barnen ska lära sig leka. Tullgren (2003) menar att barns lek värderas utifrån vad som är normalt för barn. Finns det då barn som inte följer denna norm, behöver detta korrigeras. Korrigeringen sker i detta fall genom en lekgrupp.

Normer kan ha en negativ klang och vi vill inte med vår studie på något sätt kritisera pedagogernas arbete med lekgrupperna. Rantala (2016) lyfter i sin studie att normerna har en dubbelnatur. Det finns normer som begränsar oss men samtidigt finns det normer som vägleder oss och för oss samman som människor. Utifrån intervjuutdraget ovan tolkar vi det

som att pedagogerna i vår studie anser att konsten att kunna samspela med andra är en viktig norm som bör följas och något som är mycket väsentligt att ha med sig i framtida sammanhang och ut i vuxenlivet. Tullgren (2003) menar att barn som har leksvårigheter riskerar att hamna utanför leken och missa dessa goda effekter som leken har på barns utveckling.

Sammanfattningsvis så anser majoriteten av de intervjuade pedagogerna att leken är det första steget i skapande av den vuxna individen, slutprodukten. Det kan tolkas som att samhället redan i ung ålder korrigerar beteende, strävar efter att reproducera och upprätthålla normen.

6.2 God lekare/lekkompetens

Återkommande i alla våra intervjuer med informanterna är uttrycken "god lekare" och "lekkompetens". Specialpedagogen menar att dragarbarnen som är "goda lekare" och förebilder väljs ut av pedagogerna till lekgruppen utifrån vilka positiva egenskaper de har. I följande utdrag beskriver pedagogerna hur de ser på dragarbarnen;

Man kanske har någon som är jättefantasifull och kreativ med massor av idéer. Men man kan inte ha fyra sådana barn. Man kanske också behöver ha någon som är jättebra på att medla och följa men ändå vara en god lekare med lekkompetens. Och någon annan som är.. ja på något annat sätt en positiv lekare så man inte har fyra stycken jätteviljestarka som drar åt olika håll och som inte kan kompromissa i leken (intervju 171122)

Vi tänker på dragarbarnen som är starka lekare, som kan hitta på, fantisera och allt med turtagning (intervju 171129)

Pedagogerna menar att för att vara en god lekare behöver barnet äga positiva egenskaper så som fantasifull, idérik, initiativtagande, rollfördelande och barnet behöver kunna samspela med andra. Normen tycks vara att alla barn bör äga dessa egenskaper och vara en "god lekare" och det är pedagogernas uppgift att bevara normen. Tullgren (2003) menar att när barnen leker på "rätt sätt" och leken utvecklar goda egenskaper hos barnen, som till exempel social kompetens, definieras leken som "god lek". Utifrån detta tolkar vi att det är det samma med barnen i lekgrupperna, när barnen uppfyller dessa egenskaper räknas de som "goda lekare".

Utifrån vårt analytiska perspektiv kan lekgruppen användas som ett sätt att disciplinera barnen till att leka och bli "goda lekare". Att sätta samman barn i en lekgrupp är en maktutövning av pedagogerna då det är de som väljer ut vilka barn som ska leka tillsammans och där syftet är att nybörjarlekaren ska korrigeras för att eftersträva normen av en god

lekare. I lekgruppen lotsar pedagogerna och lär ut lekkunskaper till nybörjarlekaren tillsammans med dragarbarnen som fungerar som förebilder för hur man ska leka.

6.3 Barn som inte leker/nybörjarlekaren

Syftet med lekgrupperna är att nybörjarlekaren ska utveckla samma lekfärdigheter som dragarbarnen har. Dessa ska utvecklas med hjälp av lekgruppen, dragarbarnen och pedagogerna som leklotsar i samspelet mellan barnen. Precis som dragarbarnen väljs ut utifrån sina goda egenskaper, väljs nybörjarlekaren ut utifrån sina leksvårigheter.

Pedagogerna väljer ut nybörjarlekaren som utmärker sig och som behöver korrigeras. På detta vis *individualiserar* pedagogerna nybörjarlekaren. Våra informanter beskriver bland annat nybörjarlekaren såhär:

Hen har svårt att fantisera i leken, förstår inte leksignaler, kan inte gå in i en roll, är utåtagerande och behöver vuxenstöd (intervju 171129)

Hen har svårt med samspelet och leksignaler också (intervju 171206)

I båda intervjuerna framgår det att nybörjarlekaren har svårt att samspela med andra barn och förstår inte leksignalerna. Pedagogerna urskiljer barnen efter vilka egenskaper de har och när de sedan för samman dem i en grupp drar barnen nytta av varandras egenskaper. Detta kan ses som ett exempel på den produktiva makten. Nybörjarlekaren anpassar sig efter normen, lär sig leka/samspela och kommer längre fram i livet att fungera som en ”nyttig” samhällsmedborgare. När vi frågar specialpedagogen i en intervju om hen har sett några framsteg hos nybörjarlekarna berättar hen att en nybörjarlekare blivit bättre på att "affektreglera" sig (hantering och styrning av egna känslor). Hen ser både en förändring i lekgruppen men också en förbättring utanför lekgruppen.

Ofta ser man att barnen har större förmåga att samspela, vara flexibla och affektreglera i gruppen men inte i samma utsträckning som i lekgruppen för det är en trygg zon. Många har lättare att affektreglera sig utanför lekgruppen (intervju 171122)

Nybörjarlekaren har svårigheter med att kontrollera sin ilska får vi berättat för oss i intervjun med specialpedagogen. Styrning är ett sätt att forma och påverka hur människor agerar och handlar även om förmågan att styra sig själv mot de rätta normativa valen och även reglera sina handlingar (Nilsson 2008). Utifrån detta tolkar vi att disciplineringen genom lekgruppen ses ha fungerat i detta fall då pedagogerna sett att nybörjarlekaren styrt sig själv mot det "rätta" det vill säga att hen nu kan reglera sin ilska.

Då nybörjarlekaren i detta fall var utåtagerande menar specialpedagogen att de andra barnen i vissa fall kan visa rädsla för hen.

Många av barnen är kanske rädda för nybörjarlekaren men helt plötsligt får man en annan förståelse för den här rädslan vilket gör att om du är rädd så är du svårtolkad för nybörjarlekaren vilket gör att hen blir stressad. (intervju 171122)

Då dragarbarnen visar rädsla för nybörjarlekaren kan detta ses som att hen utövar makt vid detta tillfälle. Rädslan för nybörjarlekaren kan göra att de övriga barnen underordnar sig. Å andra sidan besitter dragarbarnen en rad positiva egenskaper som urskiljer dragarbarnet från det normativa, vilket gör att de i sin tur kan utöva makt. Makten cirkulerar på detta vis och den ägs aldrig av någon i lekgruppen.

Samtliga av de intervjuade pedagogerna ansåg att lekgrupperna var en positiv insats. Att samspelet förbättrats och dragarbarnens förståelse för nybörjarlekaren ökat. På detta vis har lekgruppen delvis uppfyllt sitt syfte då nybörjarlekaren lärt sig självreglera sitt beteende och närmat sig normen. Man kan se detta som ett positivt exempel av hur nybörjarlekaren närmar sig normen. Detta kan innebära att nybörjarlekaren lär sig ett beteende som ger, för hen själv, positiva konsekvenser.

6.4 Pedagogernas närvaro

Återkommande i intervjuerna är att vi får fram att samtliga pedagoger anser att deras närvaro i leken är ”nyttig”, och speciellt för barnen som har leksvårigheter och svårt för att samspela med andra barn.

Vissa barn behöver att man ska vara med för att leken ska fortgå för annars kanske den slutar (intervju 171129)

Det är bara vi som är där och vi är där hela tiden. Hen har ju stöttning hela tiden om något uppstår, om det är något som stör (intervju 171129)

Det kan tolkas som att deras närvaro gör skillnad på hur leken ska fortgå och utvecklas genom att finnas nära till hands och stötta vid behov, en form av trygghet att vara nära barnen när de leker.

I lekgruppen ska det finnas två pedagoger (leklotsar) med i rummet, den ena pedagogen dokumenterar lekstunden genom filmning och den andra pedagogen ska leka med barnen och lotsa dem i deras samspel med varandra. Tanken med lekgruppen är att barnen ska styra och ha makten över vad som ska lekas och vilket material som ska användas i lekgruppen.

...det har vi det är barnen som ska styra...vi har fått tydligt här att det är barnen som plockar in materialet tillsammans med oss och barnen som styr leken. Vi lotsar dem i samspelet (intervju 171206)

Dock anser vår informant att detta följs/görs olika beroende på vilken förskola och vilka pedagoger som deltar. Informanten berättar för oss att i en video hen har sett där två andra leklotsar håller i en lekgrupp, leker pedagogerna inte alls med barnen på deras nivå utan istället styr och regisserar pedagogerna barnens lek i lekgruppen. Detta kan få konsekvenser för barnens lek menar informanten:

...då tänker jag att det är svårt för barnen att lära sig den naturliga leken när de hela tiden blir instruerade (Intervju 171206)

Det kan tolkas som att pedagogen menar att den naturliga leken är när barnen själva får bestämma i leken och att den är "fri" från vuxna, men att leken blir annorlunda när pedagogerna går in och styr och bestämmer i leken än om barnen själva har makten och gör det. Pedagogerna väljer att leka lekar som de anser vara goda och nyttiga för barnen. Tullgren (2003) menar att barnen förväntas välja den "goda leken", för det är den goda leken, goda samhället och den goda människan som pedagogerna förväntar sig att barnen skall styra sig själva emot.

Genom att pedagogerna själva deltar i lekgrupperna har de möjlighet att påverka leken till en önskvärd/god lek. Den goda leken ses som en slags investering för framtiden, här ska de lära sig samhällets normer och detta gör de genom lekar som pedagogerna anser är viktiga för det framtida vuxenlivet. Exempel på dessa lekar är familjelekar.

Det är lättare att gå in i barnens roll och leka på deras nivå i "mamma, pappa barn lek/familjelek" än i bygglek. Blir inte samma lek i bygg som i dockrummet....(intervju 171129)

Familjeleken verkar vara en användbar och prioriterad lek enligt informantens svar vilket också Tullgren (2003) sett i sin studie där hon kommit fram till att familjeleken har en särskild plats i förskolan och upplevs vara normen av en god lek av pedagoger.

Men att närvara och observera barnens lek kan göra att barnen styr in sig på andra lekar än som från början var tänkt. En pedagog i vår studie uttrycker att hennes blick eller övervakande kan förändra hur barnen leker.

När vi är mer med kan det bli mer styrt än om barnen själva är aktiva i leken i ett rum, så känns den mer styrd när vi är med. Även om man inte rättar och såhär så blir den ändå lite på våra villkor känns det som. Bara att vi är där (intervju 171129)

Man kan tolka detta ur begreppet *panoptikon* som är en slags metafor för den övervakande makten. Med pedagogernas blick är övervakningen ständigt närvarande och när de deltar i leken har de en chans att övervaka barnen och deras lekar. Intervjuutdraget är ett exempel på hur en panoptisk blick kan påverka barnen till att leka "rätt" slags lekar. Tullgren (2003) menar att när pedagoger deltar i leken har de en möjlighet att övervaka barnen för att sedan korrigera barnens handlingar mer än när de inte deltar.

Det kan tolkas från intervjuutdraget som att barnen egentligen vill leka annat men när pedagogerna är närvarande och har blicken på dem kan den övervakningen styra in barnen på andra lekar än det som var tänkt. En av våra informanter bekräftar att pedagogerna har makten att bestämma vilka lekar som får lekas i förskolan;

Vi (pedagoger) har ju den makten att bestämma vad som inte är okej. Till exempel får springlekar lekas utomhus (intervju 171206)

Springlekar verkar inte vara normen av en "god lek", inte inomhus i alla fall. Genom att berätta för barnen vilka lekar som välkomnas och vilka som begränsas får barnen reda på vilka lekar som anses vara nyttiga och önskvärda hos pedagogerna.

Vid varje lekgruppstillfälle filmas barnen när de leker och pedagogerna (leklotsarna) reflekterar och analyserar efteråt kring filmen; vilka framsteg som nybörjarlekaren har gjort, vad som händer i samspelet men de tittar även på sig själva hur de agerar och för att se hur de kan utveckla till kommande lekgruppstillfällen. Även detta kan tolkas ur ett *panoptikonbegrepp*, att barnen filmas (övervakas) och att man sedan ska titta på och "granska" deras utveckling av lekkompetens. Detta kan ses som en maktutövning där pedagogerna tittar på om barnet närmar sig normen av en "god lekare" som kan samspela med andra.

För nu med nybörjarlekaren i Speciella lekgrupper är det viktigt att man är två stycken pedagoger med. En som filmar och en som tittar på nybörjarlekaren för det är något speciellt som ska utvecklas (intervju 171122)

Det finns alltså en tanke med att nybörjarlekaren ska utveckla vissa lekfärdigheter genom lekgruppen och att pedagogerna genom filmerna/observationerna tittar på hur dessa utvecklingar sker.

Men övervakning medför också att pedagogerna skapar kunskap om barnen som de övervakar, en kunskap som de kan använda i fortsatta sammanhang för att utveckla barnens

lekkompetens och sociala utveckling. Att övervaka (observera) är ett sätt att intressera sig för barnens lekar och deras sätt att vara (Tullgren 2003).

Informanterna berättar att de tittar på filmerna och utgår från ett reflektionsprotokoll där de diskuterar vad de ska utveckla till nästa lektillfälle, till exempel förnya material utifrån barnens intressen och behov.

Vi upptäcker saker ju, som hur nybörjarlekaren tar sig in i en lek (intervju 171129)
Detta kan ses som en kunskap som de sett och vill vidareutveckla genom att ha observerat lekgruppen genom filmning.

Men vi hör också en skillnad i våra intervjuer *hur* pedagogerna deltar i lekgrupperna. Pedagogerna fick frågan om *hur* de deltar i barnens lek, om de är aktiva och leker eller mest observerar barnens lekar och samspel.

Ibland räcker det att sitta bara och stötta upp där det behövs (intervju 171129)
När man själv ger sig hän och är en av dem. När man själv kanske tar till sig lekspråket som de gör och förvränger rösten. Går ner på deras nivå och släpper alla spärrar man har i huvudet och verkligen leker (intervju 171206)

En av informanterna menar också att det krävs att hon är med på barnens nivå i leken annars är hon bara en åskådare. Pedagogen menar vidare att när man gör och tar till sig detta ser hon skillnad på barnens lekar, barnen blir mer aktiva och exalterade i leken än om man som pedagog inte deltar aktivt utan bara observerar.

Specialpedagogen uttalar sig såhär om hur pedagogerna deltar och leker med barnen;

Man måste titta på vilka situationer klarar det här barnet? Vad är det vi som pedagoger behöver bygga upp. Är det själva tolkningen..."du vet du vad jag ser? Att dom har byggt ett slott där borta, vi kanske inte ska köra och krossa slottet, säger man ju inte, men man kan säga "vi levererar fler tegelstenar till slottet", så att man hela tiden tolkar de andra barnens lek till nybörjarlekaren... eller att man faktiskt som pedagog behöver gå in mer som lekare och leka på barnens nivå. Alltså vi vuxna är sjuuukt dåliga på att leka...faktiskt! Vi leker som vuxna;"tiiittta vilken fiin bil, vilken färg har den? Ja titta så snabbt den kör...kan din bil också köra fort!?"...Vi undervisningsleker hela tiden (intervju 171122)

Leklotsarna som vi intervjuat verkar till viss del hålla med specialpedagogens tankar om *hur* pedagogerna leker med barnen. Två av leklotsarna menar också att det gör skillnad var och vilka lekar man leker. I Familjeleken är det lättare att gå in i en roll anser en av våra informanter, medan det är svårare att gå in i en roll och leka på barnens nivå i byggrummet där det inte finns tydliga roller att fördela på samma sätt.

På den andra förskolan med två andra leklotsar/informanter anser de att de själva (leklotsarna) i lekgruppen blivit mycket bättre på att gå in i olika roller och leka på barnens nivå än tidigare. Detta ser de som positivt för barnens lekutveckling. Men över lag anser de att pedagoger generellt är mer observatörer och undervisare i barnens lekar på förskolan och att man inte leker på det ”aktiva” sättet i övrig verksamhet utan endast i lekgrupperna. Tullgren (2003) tar upp i sin studie att pedagoger som är lekfulla och engagerade i barns lekar får barnen med sig och skapar lust och välbefinnande. Barnen förväntas underordna sig normen om att det är roligt och lustfyllt att leka, en lustfylldhet som skapas av pedagogernas deltagande (ibid).

Genom att pedagogerna deltar aktivt i barnens lek skapas möjligheter för pedagogerna att samla på sig fler kunskaper om barnen; deras idéer, erfarenheter, behov etc. för att veta hur de lättare ska hantera barnen och som leder till bättre möjligheter för pedagogen att styra. Men genom att delta i barnens lek finns också möjlighet att som pedagog underordna sig barnen, att barnen får möjlighet att bestämma och ha makten i leken. På detta vis cirkulerar makten mellan barn-pedagog.

Sammanfattningsvis finns det skillnader i hur pedagogerna deltar i barnens lek, vissa leklotsar deltar aktivt och på barnens nivå medan andra är mer observatörer. Pedagogernas blick på barnen när de leker kan ses ur ett panoptikonbegrepp, att de övervakar barnens lekar och styr in dem på önskvärda och ”goda” lekar. Men genom att övervaka skaffar sig pedagogerna också kunskap om barnen och deras lekar som de kan ta med sig och vidareutveckla. Familjeleken verkar vara normen av en god lek och lättare för pedagoger att ta sig in i än till exempel bygglekar. När pedagogerna underordnar sig barnen i leken finns möjlighet för barnen att ha makten och styra lekens innehåll. Dessutom anser en informant att barnen blir mer aktiva och exalterade i leken när de vuxna deltar.

6.5 Lekgruppens framsteg/utveckling

Lekgruppens syfte är som tidigare nämnt att nybörjarlekaren ska utveckla lekfärdigheter och kunna samspela med andra barn som har goda lekegenskaper. Både specialpedagogen och leklotsarna som vi intervjuat har sett framsteg med projektet ”Speciella lekgrupper”. Så här beskrivs utvecklingen av våra informanter;

Nu går nybörjarlekaren in direkt i leken, (föret gjorde hen inte det). Andra pedagogen fyller i; ”hen går in i ett annat lugn liksom” ...och visar intresse för de andras lek och har börjat delta vid undanplockning, hen säger man kan leka plocka undan (intervju 171129).

Leklotsen har ju startat en lek som hen (nybörjarlekaren) klarar av så det blir en delaktighet för alla men framför allt är nybörjarlekaren vänd mot gruppen och man ser hur hen har full koll och är intresserad av vad som händer. Hen är intresserad av vad de andra gör och på så sätt kan man säga att det är lekgruppen... sen har det ju även visat sig utanför lekgrupperna... för dragarbarnen blir så himla duktiga på att leka och det för de ju vidare ut på hela avdelningen... de blir ju vana vid att leka med nybörjarlekaren (i lekgruppen) så att nybörjarlekaren är någon man räknar med...man räknar med att nybörjarlekaren kan vara med och dragarbarnen kan förstå hur nybörjarlekaren fungerar (intervju 171122)

Gemensamt för dessa svar är att pedagogerna ser att nybörjarlekaren börjat intressera sig för de andra barnens lek och vill delta i det sociala samspelet som pågår i lekgruppen. Specialpedagogen menar att det inte bara är en utveckling för nybörjarlekaren utan också för dragarbarnen som blir ännu ”duktigare” lekare genom gruppen och att de börjar förstå att alla är olika.

Man kan tolka det som att nybörjarlekaren börjar närma sig normen av det lekande barnet som skaffar sig goda egenskaper så som att kunna samspela med andra barn. Styrningen i lekgruppen verkar handla om att rikta styrningen mot framtiden och att homogenisera leken och lekgruppens barn. Man kan se lekgruppen som en inneslutande teknik där nybörjarlekaren som individualiserats bjuds in till lek för homogenisering, vilket pedagogerna ser som en vinst.

I vårt resultat fick vi reda på att pedagogerna anser att det sociala samspelet är av stor vikt för barnen, vilket de lär sig genom leken tillsammans med andra. Det sociala samspelet har enligt våra informanter stor betydelse för kommande skol och framtidssammanhang.

I vårt resultat fann vi också olika strategier som pedagogerna använder sig av när de ska lära nybörjarlekaren att leka. Dessa var:

- Pedagogerna val av vilka barn som ska delta i lekgruppen (vilka som är ”goda lekare” samt vem som behöver lära sig att leka).
- Pedagogernas val att närvara i barnens lek och på vilket sätt de närvarar
- Pedagogernas blick/observation av barnens lek
- Pedagogernas dokumenterade/filmade kring hur de interagerar med barnen i leken

Dessa strategier beskriver vi och diskuterar närmre i nästa kapitel; diskussionen.

7. Diskussion/slutsats

I detta kapitel besvarar vi våra två frågeställningar som varit fokus i studien. Här diskuteras också vårt resultat av analysen i förhållande till tidigare forskning som gjorts inom området. Vi diskuterar också resultatet i relation till yrkespraktiken samt reflekterar och argumenterar för metodvalet vi gjort. Förslag till fortsatt forskning inom området beskrivs längst ner i kapitlet.

I vår studie har syftet varit att undersöka pedagogers förhållningssätt till Speciella lekgrupper i förskolan. Detta har vi gjort genom två frågeställningar som berör hur pedagogerna beskriver lekens betydelse för barns utveckling och lärande samt hur de arbetar med lekgrupperna.

7.1 Lekens betydelse

Pedagogerna som vi intervjuat anser att leken är viktig för barns utveckling och lärande. Det är genom leken barnen lär sig samspela med andra barn, vilket avgör hur deras framtida skol och vuxenliv kan komma att se ut. Det primära lärandet som sker genom leken verkar enligt våra informanter vara samspelet. Flera andra forskare tar också upp denna aspekt; att den sociala förmågan utvecklas i leken (Pramling, Samuelsson och Carlsson 2014 och Lillemyr 2013). Folkman och Svedin (2013) menar att det är i själva relationen till de vuxna som den sociala leken växer fram. När den relationen finns hittar barnet så småningom lust att samspela och leka med andra barn. Samtliga informanter nämner i intervjuerna att man bör lära sig samspela redan i förskolan för att underlätta i skol och framtidssammanhang. Att leka i nuet och för lekens skull berörs inte i samma utsträckning av leklotsarna. Däremot tar specialpedagogen upp den lustfyllda leken ett flertal gånger där hen menar att barnen inte bara ska leka för lärandets skull utan leken måste också vara lustfylld. Specialpedagogen och en av leklotsarna tar upp i intervjuerna att pedagoger har en förmåga att regissera och "undervisningsleka" med barnen. Engdahl och Eidevall (2017) tar upp på sin föreläsning att man kan ha en medveten process och organisera lek som syftar till utveckling och lärande men att man inte får glömma den fria barninitierade leken där barnen får möjlighet att styra och leka fritt.

Specialpedagogen menar att det är av vikt att barnen får leka för lekens skull utan att pedagogen har något djupare syfte och styrande i leken. Vi ser att det kan finnas en risk

med att pedagogerna styr leken mot undervisning då det skulle kunna resultera i att barnen hellre leker ensamma än att ha med en pedagog som eventuellt "förstör" det lustfyllda när pedagogen använder leken som ett tillfälle att undervisa något förutbestämt.

Den "naturliga leken" nämns av en av våra informanter som vi tolkar är den "fria" och lustfyllda leken som ägs av barnen och som de har makten över, där pedagogerna inte styr i leken. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att barnen befinner sig ett förändrat medvetartillstånd när de leker, där de inre föreställningarna råder över det som sker runt omkring. Vad händer då när pedagoger går in och styr för mycket? Får barnen det svårare att komma in i detta lektillstånd som anses vara viktigt?

Leken i sig har ett kunskapsinnehåll där barnen behöver lära sig att leka menar Engdahl och Eidevald (2017) och de ställer sig frågan; hur kan man undervisa barnen så de får en lekkompetens? Speciella lekgrupper kan ses som ett verktyg där barnen får möjlighet att lära sig leka och utveckla sin lekkompetens.

7.2 Speciella lekgrupper

I vår andra frågeställning ville vi ta reda på hur pedagogerna arbetar med Speciella lekgrupper. I vårt resultat fann vi fyra olika *strategier* som pedagogerna använder sig av när de ska lära nybörjarlekaren att leka. Pedagogerna ser att det finns barn som inte leker (nybörjarlekare) eller samspelar på ett "önskvärt" sätt med andra barn i gruppen. Lekgruppen kan vara ett sätt för pedagogerna att disciplinera och inpränta goda egenskaper hos nybörjarlekaren. De använder Speciella lekgrupper som ett verktyg där nybörjarlekaren som har leksvårigheter ska korrigeras för att lära sig att leka och utveckla sitt sociala samspel som dragarbarnen redan har. Detta för att de anser att leken är viktig för barnens utveckling och lärande samt ur ett framtidsperspektiv. En *strategi* är alltså att pedagogerna väljer ut fyra så kallade "dragarbarn" som ska vara goda lekförebilder för nybörjarlekaren i lekgruppen, dessa dragarbarn anses vara normen av hur en god lekare ska vara. Pedagogerna menar att dragarbarnen sitter på en rad positiva egenskaper som nybörjarlekaren kan ta till sig via lekgruppen. Egenskaperna kan vara att de ska ha fantasi, vara idérika, initiativtagande och kan fördela roller i leken. Pedagogerna har makten att välja ut vilka barn som får delta i lekgruppen. Tankar som väcks hos oss är hur vi pedagoger ser på barn som avviker från "normen" på något sätt. När blir det ett problem att vara "udda"? Hur kan vi som pedagoger

undvika att genom normalisering ta bort det som är exceptionellt hos det enskilda barnet när vi formar dem i förskolan?

Den *andra strategin* vi fann i vårt resultat var pedagogernas val att närvara i leken. Informanterna anser att deras egen närvaro är betydelsefull för barns lekutveckling. I lekgruppen ska pedagogerna finnas nära till hands, stötta och lotsa nybörjarlekaren i rätt riktning så att hen kan uppnå samspel med andra barn. Folkman och Svedin (2003) fann i sitt resultat att barnen i sin studie som hade leksvårigheter behövde närvarande pedagoger som kunde vaka över det som hände och förhindra konflikter mellan barnen. Att vara kvar i leken tillsammans med barnen blir som ett skydd för barnen och kan stilla deras oro (ibid). Folkman och Svedin (2003) upptäckte också i studien att vuxnas närvaro och vägledning var nödvändig för många av barnen för att det skulle bli någon lek överhuvudtaget.

Våra informanter menar att i vissa fall behöver de bara vara där och observera medan de ibland behöver leka på barnens nivå för att effekten ska bli så god som möjligt. Vissa av pedagogerna som vi intervjuat diskuterar vikten av att delta aktivt i barnens lekar och leka på deras nivå utan att regissera och styra barnens lekar. Genom att göra detta ansåg pedagogerna sig inte bara vara åskådare utan en medlekare. Pedagogerna ansåg att barnen blev mer aktiva vilket i sin tur ledde till mer lustfyllda lekar. Löfdahl (2004) kom fram till i sitt resultat att barnen lekte lekar som innehöll att de prövade utöva makt i sina lekar, att barnen styrde i leken. Detta har de möjlighet till att göra när pedagogerna deltar aktivt på barnens nivå och underordnar sig dem i leken. Genom att pedagogerna leker tillsammans med barnen i lekgrupperna lär de sig också själva att leka, vilket en av informanterna bekräftade. Vi tolkar det som att lekgrupperna har gjort att pedagogerna utvecklat sin egen lekförmåga, att de nu kan leka bättre på barnens nivå och villkor än tidigare. På detta vis kan barnen få möjlighet att utöva makten i leken över pedagogerna, när det är de som får bestämma vad som ska hända i leken då pedagogerna leker på samma villkor som barnen.

Pape (2013) menar att leken är en viktig uttrycksform där barnen har stor möjlighet att utöva inflytande och yttra sig om sina liv. När pedagoger tar över leken och lägger in ett annat syfte i den skulle det kunna resultera i att denna möjlighet till inflytande tas bort. Samtidigt förstår vi genom vår intervjustudie att det är en balansgång för pedagogerna hur pass mycket de bör vara närvarande i barns lek. Informanterna beskriver att barn behöver olika mycket stöttning i leken. Knutsdotter Olofsson (2003) menar att barn ibland behöver få leka ensamma i låtsasvärlden men att det finns vissa regler som barnen behöver lära sig för att harmonin ska

behållas. Exempel på dessa regler är samförstånd och turtagande (ibid). Vi tolkar det som att nybörjarlekaren lär sig dessa regler i lekgrupperna med stöttning av leklotsaren och dragarbarnen. Lekgrupperna kan vara en möjlighet för nybörjarlekaren till att kunna åtnjuta av allt det lustfyllda som faktiskt leken bidrar med.

Pedagogernas närvaro kan också göra att barnens val av lekar blir annorlunda då pedagogerna är där och observerar vad barnen leker, att barnen är medvetna om pedagogernas observation ser vi som en *tredje strategi*. Genom deras blick och observation ansåg pedagogen i vår studie att barnens lekar kunde förändras. Detta kan tolkas utifrån begreppet panoptikon. Med pedagogernas blick är övervakningen ständigt närvarande och när de observerar leken har de en chans att övervaka barnen och deras lekar. En panoptisk blick kan påverka barnen till att leka "rätt" slags lekar som pedagogerna anser vara normen för goda lekar. Den *fjärde strategin* pedagogerna använder sig av för att uppnå sitt mål om att nybörjarlekaren ska lära sig leka är filminspelningen. Genom att filma leksituationen i lekgruppen riktas panoptikon blicken på sätt och vis även mot pedagogerna själva, och inte bara mot barnen. Genom filmerna reflekterar och utvärderar pedagogerna sina egna och varandras handlingar, dessa utvärderingar är väsentliga i arbetet och kan ligga som grund för eventuella förbättringar i deras roller som leklotsare. Genom att leklotsarna blir bättre på att lotsa i leken kommer de närmare sitt mål, att nybörjarlekaren ska lära sig samspela och leka med andra barn.

Tankar som väckts hos oss är att det inte bara är barnen som bör ha vissa egenskaper för att få vara med i lekgrupperna. Även leklotsarna bör ha vissa färdigheter för att kunna "lära" barnen att leka. Hur skall leklotsarna annars kunna lära ut något de inte själva har fallenhet för? Detta är något som Tullgren (2003) lyfter i sin studie. Pedagoger som är lekfulla och engagerade får med sig barnen och skapar på så sätt lust och välbefinnande (ibid). Men hur lär vi pedagoger oss att leka? Går förmågan förlorad efter barndomen? Vi funderar på om förskollärarytbildningen hade kunnat lyfta just konsten att leka ännu mer i utbildningen.

Våra informanter anser att nybörjarlekaren gjort framsteg genom lekgruppen. De ser nu att hen börjar visa intresse för de andra barnens lek och har börjat delta i samspelet i lekgruppen. Detta harmonierar med Wolfbergs (2014) studie som hon också fann i sitt resultat att barnen utvecklade både sina sociala lekfärdigheter och sin förmåga att kommunicera genom lekgrupperna. Även dragarbarnen utvecklades genom att de fick större självkänsla och medvetenhet samt deras acceptans för att alla är olika förstärktes (ibid). Detta fann vi också i

vår studie där specialpedagogen berättade att dragarbarnen blivit bättre lekare genom lekgruppen och att deras förståelse för att alla är olika utvecklats.

Genom att kartlägga det tidigare forskningsfältet inom området har vi genom vår studie kunnat göra kopplingar, diskuterat och jämfört vårt resultat med vad som tidigare sagts. Folkman & Svedin (2003) menade på att lekgrupper kunde främja barns lekutveckling vilket våra informanter höll med om. Wolfbergs studie (2014) som visade att barnen började samspela mer med andra barn och utvecklade sina lekkunskaper genom lekgrupp bekräftades också av våra informanter som hade sett skillnad på nybörjarlekaren genom lekgrupperna. Tullgrens studie (2003) har vi haft hjälp av när vi tolkat vår empiri genom maktperspektivet.

7.3 Metoddiskussion

I detta stycke reflekterar vi kring vår metod för uppsatsen, styrkor och brister. Vi avslutar med förslag till vidare forskning.

Vi valde att göra en kvalitativ ansats i vår studie och använda oss av färre intervjupersoner för att istället få närmre och djupare diskussioner och svar från våra informanter. Om vi istället hade använt oss av en kvantitativ studie genom till exempel enkätundersökningar hade det varit svårt att få fram vissa viktiga bitar som det krävs mer fördjupade svar kring. Exempel på detta kan vara hur pedagogerna ser på lekens betydelse för barns utveckling och lärande samt beskrivandet av hur de använder sig av lekgrupper. Genom en kvalitativ studie känns det som att man kommer närmare sina informanter och får mer trovärdiga svar än i en enkätundersökning.

Genom att använda oss av parintervjuer bidrog det till givande och intressanta diskussioner mellan oss och våra informanter. Pedagogerna vi intervjuade behövde inte känna sig utlämnade utan kunde stötta sig av varandra och hjälpas åt att formulera och uttrycka sina svar under intervjuens gång. En nackdel med att intervjua i par kan vara att den ena informanten tar initiativ till samtal hela tiden och låter inte den andra informanten få ordet någon gång (Thomsson 2002). Detta upplevde vi dock inte under våra intervjuer utan alla deltog på samma villkor och kom till tals i diskussionerna.

En annan styrka med vår metod var att vi ändrade våra frågor vid varje intervjutillfälle utifrån vilka svar vi var ute efter och som kunde kopplas till vårt syfte och vårt teoretiska perspektiv. Vi använde först några specifika frågor till två av leklotsarna (intervju nr två). När vi sedan

analyserade detta material och specialpedagogens svar valde vi ut andra typer av frågor som vi fann intressanta utifrån de andra informanternas svar som vi kunde använda oss av i intervju nummer tre med de två resterande leklotsarna.

Att intervjua specialpedagogen först var ett strategiskt val då det är hon som handleder leklotsarna och vi behövde lite bakgrund kring hela projektet innan vi kunde gå vidare med att fråga leklotsarna om lekgrupperna och dess innehåll.

Under våra intervjuer upptäckte vi att någon/några frågor inte uppfattades korrekt av pedagogerna och att vi inte kom åt de svar vi eftersökte. Detta kan bero på att pedagogerna missuppfattat eller inte förstod frågan, eller så kan det bero på att vi inte var tillräckligt tydliga med vad vi ville få fram och formulerade oss inte på rätt sätt.

Tidsaspekten har gjort att vi fått begränsa oss i hur många intervjuer vi kunnat utföra i studien. Genom att göra fler intervjuer med fler leklotsar hade resultatet kanske kunnat se annorlunda ut.

7.4 Framtida forskning inom området

För att kunna utveckla verksamheten i förskolan för barnen är det betydelsefullt att även göra en studie inom området som innefattar barnens perspektiv där de får möjlighet att ge svar om vad de tycker om lekgrupper. Genom att använda en annan metod så som observationer eller etnografisk studie kan resultaten bli annorlunda och man kan få en fördjupad kunskap om barnens erfarenheter och upplevelser. Det hade varit intressant att följa projektet under en längre tid för att få reda på vilka effekter det bidrar till för nybörjarlekarens lekförmåga och framtid.

Man skulle också kunna forska vidare i detta område genom att titta på lekgrupper utifrån ett annat analysverktyg/perspektiv istället för maktperspektivet. Att studera lekgruppens vänskap och kamratkultur utifrån ett barnperspektiv skulle vara intressant, hur barn skaffar nya vänskapsrelationer genom lekgruppen.

Även ur ett genusperspektiv hade varit intressant att titta på lekgrupperna. Hur och när i barnens skede styr vi vuxna/pedagoger in dem i deras framtida könsroller i lekgrupperna? Har barnens kön någon betydelse för hur barnen väljs ut till lekgrupperna? Lotsar pedagogerna olika beroende på vilket kön barnen har?

Elin Leo
Martina Rundqvist

När vi sökte efter tidigare forskning om lekgrupper fann vi en del information om lekterapi som man använder sig av på sjukhus. Vi såg vissa likheter med Speciella lekgrupper och detta väckte funderingar hos oss. Är lekgrupperna en metod för att ”behandla” nybörjarlekaren? Detta skulle kunna vara en intressant jämförelse för vidare forskning.

8. Referenser

- Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2003). *I problembarnens tid: förnuftets moraliska ordning*. Stockholm: Carlsson
- Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning
- Dillner, Maggie & Löfgren, Anna (2013). *Rätt att leka!: hur barn med autism kan erövra leken hemma, i förskolan och i skolan*. Enskededalen: Pavus utbildning
- Engdahl, Ingrid (2011). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool [Elektronisk resurs]*. Diss. (sammanfattning) Stockholm : Stockholms universitet, 2011
Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-52643>
- Engdahl & Eidevald (2017) *Undervisning i förskola*. Inspelat på Stockholms universitet den 15 juni 2017. Arrangörer: Stockholms stad och Stockholms universitet
Tillgänglig på Internet: <https://urskola.se/Produkter/202196-UR-Samtiden-Forskolesummit-2017-Undervisning-i-forskola>
- Eliasson, Annika (2013). *Kvantitativ metod från början*. 3., uppdaterade uppl. Lund: Studentlitteratur
- Folkman, Marie-Louise & Svedin, Eva (2003). *Barn som inte leker: från ensamhet till social lek i förskolan*. 1. uppl. Stockholm: Runa
- Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. 4., översedda uppl. Lund: Arkiv
- Hellberg, Anna (2015). *Psykologi i förskolans vardag*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lillemyr, Ole Fredrik (2013). *Lek på allvar: en spännande utmaning*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Läroplan för förskolan Lpfö 98* (2016). Stockholm: Skolverket.
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Elin Leo
Martina Rundqvist

Löfdahl, Annica (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar: mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Roddy (2008). *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité

Olofsson, Birgitta (1992). *I lekens värld*. 1. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. 2. uppl. Stockholm: Liber

Olofsson, Birgitta (2017). *Den fria lekens pedagogik: teori och praktik om fantasileken*. Första upplagan Stockholm: Liber

Pape, Kari (2016). *Lekfullt samspel i förskolan*. Stockholm: Läraryörlaget

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2014). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. 2. uppl. Stockholm: Liber

Rantala, Anna (2016). - *Snälla du! Kan du sätta dig? [Elektronisk resurs] : om vägledning i förskolan*. Diss. Umeå : Umeå universitet, 2016

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-126087>

Thomsson, Heléne (2002). *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Tullgren, Charlotte (2003). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2004

Tillgänglig på Internet:

http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/7828/valreglerade_friheten.pdf

Vetenskapsrådet (2002)

Tillgänglig på Internet:

https://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf

Wolfberg, DeWitt, Young, Nguyen 2014, *Integrated Play Groups: Promoting Symbolic Play and Social Engagement with Typical Peers in Children with ASD Across*, Springer Science+Business Media New York 2014, DOI 10.1007/s10803-014-2245-0

Bilagor

Intervjufrågor till specialpedagog

- Vad associerar du/ni lek till?
- Finns det normer om en god lek enligt dig/er?
- Vad fyller förmågan att fantisera för funktion i leken?
- Hur ser du på styrd/fri lek?
- Är normen att man ska kunna leka med andra?
- Vad finns det för anledningar till att barn inte leker med andra på förskolan?
- Hur ser du på leken i förskolan? Vad har den för betydelse för barns utveckling och lärande?
- Hur ser du på närvarande pedagoger i leken?
- Beskriv Speciella lekgrupper
- Vad är syftet med projektet?
- Hur många barn är med och hur väljs de ut?
- Blir de tillfrågade om de vill vara med?
- Någon sagt nej till att vara med?
- Vem bestämmer vad som ska lekas och hur länge?
- Pågår lekgruppen alltid samma rum?
- Vilka svårigheter kan nybörjarlekaren ha? Alltid dingos?
- De blyga och passiva barnen, kan dessa också bli nybörjarlekare i lekgruppen?
- Vad gör pedagogerna i lekgruppen som de inte gör i den övriga verksamheten?
- Några framsteg för nybörjarlekarna?
- Hur involveras föräldrarna?
- Är det alltid samma pedagog som filmar/lotsar?

Intervjufrågor till pedagoger (förskola nr 1)

- Berätta lite om er själva. Bakgrund och utbildning, arbetat hur länge?
- Vad associerar ni lek till?
- Finns det normer om hur en lek ser ut enligt er?

- Vad fyller förmågan att kunna fantisera för funktion i leken?
- Hur ser ni på leken i förskolan?
- Vad tror ni att leken har för betydelse för barns utveckling?
- Finns det olika sorters lek?
- Vad finns det enligt er för anledningar till att barn inte leker med andra på förskolan?
- Vilka blir effekterna av att barn inte leker med andra på förskolan? Är det ett problem när ett barn väljer att leka själv?

Frågor om projektet

- Fick ni själva bestämma om ni ville delta som lotsare i projektet?
- Hur tänkte ni när de fem barnen valdes ut till lekgruppen?
- Vad har nybörjarlekaren för ”svårigheter”?
- Får barnen frågan om de vill delta eller inte i lekgruppen? Vill alla vara med?
- Hur involveras föräldrarna?
- Hur kommer ni fram till vad leken ska innehålla? Material osv. Har barnen inflytande i projektet/leken?
- Vad är det ni pedagogerna gör i lekgruppen som ni inte gör i ”vanliga” verksamheten?
- Har ni sett några framsteg för nybörjarlekarna?
- Har ni som pedagoger börjat leka mer/annorlunda efter projektet? Blivit bättre lekare?
- Har ni ändrat ert synsätt på leken efter att ha deltagit i projektet?
- Finns det några nackdelar med projektet?
- Har det varit svårt att ge varandra kritik vid reflektionerna av filmerna?
- När ni får handledning, hur går detta till?
- Kommer ni fortsätta med lekgrupper efter att projektet är slut?

Efter denna intervju ändrade vi frågorna något till kommande intervju.

Intervjufrågor till pedagoger (förskola nr 2)

- Vad tänker ni på när ni hör ordet lek?
- Har ni tillräckligt utrymme i verksamheten för lek?
- Föds man med förmågan att kunna leken eller är det något man lär sig? Vem lär barnen att leka? Andra barn? Kan man som vuxen lära barn att leka?
- Finns det normer om hur en god lek ser ut enligt er?
- Finns det olika sorters lek? Alla lekar tillåtna?
- Vad fyller förmågan att kunna fantisera för funktion i leken?
- Vad finns det enligt er för anledningar till att barn inte leker med andra på förskolan?
- Vad blir effekterna av att barn inte leker med andra? Är det ett problem när barn väljer att leka själv?

Frågor om projektet:

- Fick ni själva bestämma om ni ville delta som lotsare i projektet?
- Hur tänkte ni när de fem barnen valdes ut till lekgruppen?
- Vad har nybörjarlekaren för "svårigheter"?
- Hur involveras föräldrarna?
- Hur kommer ni fram till vad leken ska innehålla? Material osv. Har barnen inflytande i projektet/leken?
- Vad är det ni pedagogerna gör i lekgruppen som ni inte gör i "vanliga" verksamheten?
- Vad tänker ni på när ni hör "närvarande pedagoger"?
- Har ni sett några framsteg för nybörjarlekarna?
- Har ni som pedagoger börjat leka mer/annorlunda efter projektet? Leker ni på "barnens nivå"?
- Finns det några nackdelar med projektet?
- Kommer ni fortsätta med lekgrupper efter att projektet är slut?